

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდმა პალატამ 2017 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილებით (№საქმე №ას-664-635-2016) ნაწილობრივ დააკმაყოფილა კასატორების - ლ. ყ.-ის, გ.-ყის, შპს „ტ. ს“ -ს, ნ. ნ-ის, შპს „პ. ჯ.“ -ს საკასაციო საჩივრები.

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 10 ივნისის განჩინება გაუქმდა და ახალი გადაწყვეტილებით ნაწილობრივ დააკმაყოფილდა სარჩელი:

გაუქმდა შპს „ს. კ. რ. 2“-ის პარტნიორების: ლ. ყ. - ის 22%-ის, გ. ყ.-ის 18%-ის, შპს „ტ. ს.“-ს 51%-ის და ნ. ნ-ის 9%-ის წილების რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში. შპს „ს. კ. რ. 2“-ის 60% წილის მესაკუთრედ ქ. ხ., ხოლო 40 %-ის წილის მესაკუთრედ შპს „პ“ იქნა ცნობილი.

დიდმა პალატამ სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბების მიზნით მატერიალური და საპროცესო ნორმების მნიშვნელოვანი განმარტებები გააკეთა:

1. დიდმა პალატამ გაიზიარა კასატორების პრეტენზია სარჩელის დაკმაყოფილებულ ნაწილში მოსარჩელეთა მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძვლად კონდიქციური (უსაფუძვლო გამდიდრება) სამართლის ნორმების გამოყენების უსაფუძვლობასთან დაკავშირებით, მაგრამ არ გაიზიარა მათი მოსაზრება, რომ წილებზე საკუთრების აღდგენის (დაბრუნების) მოთხოვნას საერთოდ არ გააჩნდა სამართლებრივი საფუძველი.
2. დიდმა პალატამ განმარტა: „ის სამართლებრივი შედეგი, რომლის მიღწევაც სურს მოსარჩელეს (ტელეკომპანიის წილებზე საკუთრების უფლების აღდგენა/დაბრუნება), ამ უკანასკნელის მიერ მითითებული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით სსკ-ის 992-ე („პირი, რომელიც სხვა პირს მართლსაწინააღმდეგო, განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიაყენებს ზიანს, ვალდებულია აუნაზღაუროს მას ეს ზიანი“), 998-ე („თუ ზიანის დადგომაში მონაწილეობს რამდენიმე პირი, ისინი პასუხს აგებენ, როგორც სოლიდარული მოვალეები. ზიანისათვის პასუხს აგებს არა მარტო ის, ვინც იგი უშუალოდ მიაყენა, არამედ ისიც, ვინც ის დაიყოლია ან მისი ხელშემწყობი იყო, ასევე ისიც, ვინც შეგნებულად ისარგებლა სხვისთვის მიყენებული ზიანით“) და 408.1-ე („იმ პირმა, რომელიც ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი, უნდა აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელიც იარსებებდა, რომ არ დამდგარიყო ანაზღაურების მავალდებულებელი

გარემოება“) მუხლების შემადგენლობიდან გამომდინარეობს“.

3. დიდმა პალატამ, ასევე, განმარტა მოპასუხეთა მიერ შესაგებლის წარუდგენლობისა და არაკვალიფიციური (დაუსაბუთებელი) შესაგებლის წარდგენის სამართლებრივი შედეგები, კერძოდ, 2007 წლის 28 დეკემბერს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებების მიხედვით, მოპასუხის მიერ პასუხის (შესაგებლის) წარდგენა სავალდებულო ხასიათს ატარებს (*საქართველოს 28.12.2007წ.-ის კანონი N5669-სსმ*), რაც იმაში გამოიხატება, რომ აღნიშნული საპროცესო ვალდებულების შეუსრულებლობა მხარისათვის უარყოფით საპროცესოსამართლებრივ შედეგებს იწვევს. კერძოდ, სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები ითვლება შეუდავებლად და, შესაბამისად, დამტკიცებულად. სსსკ-ის 201-ე მუხლის მე-7 ნაწილით გათვალისწინებული შესაგებლის წარუდგენლობის ფაქტი თავისთავად განსაზღვრავს მტკიცების საგანს, რადგანაც მოსარჩელე თავისუფლდება სარჩელში მითითებული ფაქტების მტკიცებისაგან. აღნიშნული გარემოება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის წინაპირობაცაა. საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილია მოპასუხის მიერ კონკრეტული შესაგებლის წარდგენის ვალდებულება, კერძოდ, სსსკ-ის 201-ე მუხლის მე-4 ნაწილის შინაარსიდან გამომდინარე, დგინდება, რომ მოპასუხე უნდა შეედავოს მოსარჩელის გამართულ, დასაბუთებულ მოთხოვნას ანუ დავის გადაწყვეტისათვის სამართლებრივად მნიშვნელოვან ფაქტობრივ გარემოებებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოსარჩელის მიერ მითითებული ფაქტები (და არა მისი სამართლებრივი შეხედულებები) დამტკიცებულად ითვლება.
4. დიდმა პალატამ ყურადღება გაამახვილა, რომ ერთ-ერთ მოპასუხეს, შპს „გ-ტ“-ს (ტელეკომპანიის 78 %-ის ... შემძენს) არ წარუდგენია შესაგებელი, რასაც თავისთავად უკავშირდება სსსკ-ის 201-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცესუალურსამართლებრივი შედეგი - სარჩელში მითითებული ყველა ფაქტობრივი გარემოება უდავოდ და, შესაბამისად, დამტკიცებულად ითვლება მასთან მიმართებით. ხოლო შპს „ჰ-ჯ“-ს (შპს „ს-ის“ უფლებამონაცვლეს, ტელეკომპანიის 22% წილის ... შემძენს), მიერ წარმოდგენილი შესაგებელი (პასუხი) არ აკმაყოფილებდა კანონის მოთხოვნებს (*სსსკ-ის 201-ე მუხლის მეოთხე და მეხუთე ნაწილები: „პასუხში (შესაგებელში) სრულყოფილად და თანამიმდევრობით უნდა იყოს ასახული მოპასუხის მოსაზრებები სარჩელში მითითებულ თითოეულ ფაქტობრივ გარემოებასა და მტკიცებულებასთან დაკავშირებით. თუ მოპასუხე არ ეთანხმება სარჩელში მოყვანილ რომელიმე გარემოებას, იგი ვალდებულია მიუთითოს ამის მიზეზი და დაასაბუთოს შესაბამისი არგუმენტაციით; წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ერთმევა უფლება,*

შეასრულოს ასეთი მოქმედება საქმის არსებითად განხილვის დროს. მოპასუხე ვალდებულია, პასუხს დაურთოს მასში მითითებული ყველა მტკიცებულება. თუ მოპასუხეს საპატიო მიზეზით არ შეუძლია პასუხთან ერთად მტკიცებულებათა წარდგენა, იგი ვალდებულია, ამის შესახებ მიუთითოს პასუხში. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოპასუხეს ერთმევა უფლება, შემდგომში წარადგინოს მტკიცებულებები“).

5. სამოქალაქო პროცესში მტკიცების საგანი, რომელიც წარმოადგენს სადავო მატერიალურსამართლებრივ ფაქტებს, რომელზეც მიუთითებენ მოსარჩელე და მოპასუხე, მოთხოვნის თუ შესაგებლის დასაბუთების ან გაქარწყლებისათვის, შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ მტკიცებითი საქმიანობის გარეშე. სსსკ-ის მე-4 მუხლის პირველი ნაწილი ნათელი დადასტურებაა იმისა, რომ მოპასუხე ვალდებულია, საქმის მომზადების მიზნით აქტიურად იმოქმედოს, რაც, უპირველესად, სასამართლოსათვის სარჩელზე მისი წერილობითი მოსაზრებების წარდგენაში გამოიხატება. მოპასუხის მიერ ამ უფლების განუხორციელებლობა, სსსკ-ის 206-ე მუხლის შესაბამისად, ართმევს მას უფლებას, შეასრულოს ასეთი მოქმედება ამ საქმის არსებითად განხილვის დროს (ანუ, სასამართლოს სხდომაზე მხარისაგან მტკიცებულების მიღება აღარ ხდება). ამ შემთხვევისათვის სხვა რაიმე სპეციალურ შედეგს კანონი არ ადგენს.
6. მოპასუხე - შპს „ჰ-ჯ“ არ შედავებია მოსარჩელების მიერ მითითებულ თითოეულ ფაქტობრივ გარემოებას, მაგალითად, იმას, რომ სადავო გარიგების დადებისას შპს „ს-ის“ დამფუძნებელი და 100 %-ის წილის მფლობელი რ. ბ. ერთ-ერთი მაღალი პოლიტიკური თანამდებობის პირის - დ. ბ. (პარლამენტის წევრის) მამა იყო. ამავე პირების საკუთრებასა და ფაქტობრივ მფლობელობაში იყო არაერთ მორიგ გარიგებაში მონაწილე შპს „ჰ. ი. ჯ“, რომელიც, თავის მხრივ, „ჩ. ი.“-ს დაფუძნებული იყო და ა.შ. მოპასუხეს არ უარყვია ის ფაქტიც, რომ დ. ბ., სხვა მაღალი თანამდებობის პირებთან ერთად, ესწრებოდა იმ შეხვედრებს, სადაც მოსარჩელისაგან, ამ უკანასკნელის ნების საწინააღმდეგოდ, მოითხოვდნენ საწარმოს წილების დათმობას, ემუქრებოდნენ პირადად მას და მისი ოჯახის წევრებს, ასევე, ეუბნებოდნენ, რომ საფრთხე შეექმნებოდა მოსარჩელის სხვა ბიზნესსაქმიანობასაც. შპს „ჰ. ჯ.“ -ს არც მოსარჩელის მიერ მითითებული, საჯაროდ ცნობილი ფაქტები გაუხდია სადავოდ, მაშინ, როდესაც სწორედ ამ ფაქტებით დასტურდებოდა მისი ქონებრივი უფლებების ხელყოფა.
7. დიდმა პალატამ განმარტა, რომ სადავო წილების მოსარჩელებისათვის აღდგენის (დაბრუნების) მოთხოვნის საფუძვლიანობას ვერც იმ მოპასუხეების შესაგებლები დაუპირისპირდა, რომლებიც, საჯარო რეესტრის მონაცემებით,

სადავო წილების ამჟამინდელ მესაკუთრეებად ირიცხებიან. მათი შესაგებლები, არ აკმაყოფილებს არც კონკრეტული და არც კვალიფიციური შედავების კრიტერიუმებს, კერძოდ, დასახელებულ მოპასუხეებს სადავოდ არ გაუხდიათ მოსარჩელის მიერ მითითებული არსებითი მნიშვნელობის ფაქტები, როგორცაა: ხელისუფლების ყოფილ მაღალჩინოსანთა ვინაობა, გარიგებათა მრავლობით ჯაჭვში ურთიერთდაკავშირებული პირების, მათ შორის ერთი და იმავე პირების არაერთხელ მონაწილეობა, რიგ შემთხვევაში ხელშეკრულების მხარის ან მისი წარმომადგენლის სახით.

8. დიდმა პალატამ განმარტა, რომ იძულება არა ფაქტის, არამედ სამართლებრივი შეფასების საკითხია. პალატა გაიზიარა კასატორთა პრეტენზიები სსკ-ის 54-ე მუხლის, როგორც მოთხოვნის დამფუძნებელი ნორმის გამოყენების დაუშვებლობაზე და განმარტა, რომ ამ ნორმას ავტონომიური ფუნქცია არ გააჩნია, ის დეფინიციურია და კონკრეტულ სამართლებრივ შედეგს არ ითვალისწინებს. სააპელაციო სასამართლომ ზნეობის საწინააღმდეგოდ, გასაკიცხ ქმედებად მიიჩნია მხარეთა შორის გაფორმებული ხელშეკრულებები ნასყიდობის ფასის არაადეკვატურობის გამო.
9. დიდმა პალატამ განმარტა, რომ მარტოოდენ გარიგების ამორალურობის ზოგადი ნორმის გამოყენება საკმარისი არ არის. სამოქალაქო კანონები საქართველოს ტერიტორიაზე უზრუნველყოფენ სამოქალაქო ბრუნვის თავისუფლებას, თუ ამ თავისუფლების განხორციელება არ ხელყოფს მესამე პირთა უფლებებს (*სსკ-ის მე-9 მუხლი*). ამ წესიდან არსებული გამონაკლისი, ამ თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის იმპერატიული დანაწესიდან გამომდინარე. სააპელაციო სასამართლოს იმ დასკვნის გაზიარება, რომ „საკმარისია, არსებობდეს დისპროპორცია ხელშეკრულების მხარეების მიერ ნაკისრ ვალდებულებათა შორის“, რათა გარიგება ამორალურად იქნეს მიჩნეული, ხელს შეუშლის სამოქალაქო ბრუნვის ნორმალურ განვითარებასა და სტაბილურობას, რადგანაც ხელშეკრულების არაკეთილსინდისიერ მხარეს, სათანადო წინაპირობების არარსებობის პირობებშიც კი, შეეძლება უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.
10. დიდი პალატის მიერ განხილული დავა ეხება იძულებით დადებული საცილო გარიგებების ბათილობას, შესაბამისად, პალატამ შეამოწმა, განხორციელებული იყო თუ არა სსკ-ის 85-89-ე მუხლების წინაპირობები. სსკ-ის 85-ე მუხლის მიხედვით, „გარიგების დადების მიზნით იმ პირის იძულება (*ძალადობა ან მუქარა*), რომელმაც დადო გარიგება, ანიჭებს ამ პირს გარიგების ბათილობის მოთხოვნის უფლებას მაშინაც, როცა იძულება მომდინარეობს მესამე პირისაგან“. ამდენად, საცილო გარიგება

ბათილია მისი დადების მომენტიდან, თუ გარიგება დადებულია მხოლოდ იძულების წყალობით. იძულებით დადებული გარიგების შემთხვევაში საქმე გვაქვს ნების ნაკლის საფუძველზე დადებულ გარიგებასთან, სადაც ნების თავისუფლება აშკარად არის ხელყოფილი. ამ დროს ადგილი აქვს დაზარალებულის თავისუფალი ნების აშკარა მოდრეკას.

11. დიდმა პალატამ დაასკვნა, რომ მოსარჩელის მიმართ იძულება სულ მცირე 2012 წლის არჩევნებამდე მაინც გრძელდებოდა, ვინაიდან ახლადარჩეულმა პარლამენტმა 2012 წლის 5 დეკემბრის აქტით იგი პოლიტიკურ დევნილად ცნო. აქედან გამომდინარე, სსკ-ით 89-ე მუხლით დადგენილი შეცვილების ერთწლიანი ვადის დენის დაწყებამდე *(„იძულებით დადებული გარიგება შეიძლება სადავო გახდეს ერთი წლის განმავლობაში იძულების დამთავრების მომენტიდან“)*, საქართველოს პროკურატურაში 2008 წლის 1 დეკემბერს წარდგენილი საჩივრით მოსარჩელე შეეცილა იმ სადავო გარიგებების ნამდვილობას, რამაც განაპირობა ტელეკომპანიაში წილების გასხვისება.

12. დიდმა პალატამ განმარტა, რომ შეცილებისა და ხანდაზმულობის ვადები ერთმანეთისაგან განსხვავდება. განსახილველ შემთხვევაში, დადგენილია, რომ მოსარჩელემ თავისი დარღვეული უფლების დასაცავად მიმართა იმ სახელმწიფო ორგანოს (პროკურატურას), რომელსაც ხელეწიფებოდა ამ უფლების აღდგენა *(სსკ-ის 138-ე მუხლის მესამე წინადადება - „ხანდაზმულობის ვადის დენა წყდება, თუ უფლებამოსილი პირი შეიტანს სარჩელს მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად ან მის დასადგენად, ანდა შეეცდება დაიკმაყოფილოს მოთხოვნა სხვა საშუალებით, როგორცაა სახელმწიფო ორგანოსათვის ან სასამართლოში განცხადებით მიმართვა მოთხოვნის არსებობის შესახებ, ანდა აღმასრულებელი მოქმედების განხორციელება. შესაბამისად გამოიყენება 139-ე და 140-ე მუხლები“)*. მოსარჩელემ, როგორც უფლებამოსილმა პირმა, 2008 წლის 1 დეკემბერს (შემდეგ განმეორებითაც - 2009 წლის 29 იანვარს და 12 მარტს) საქართველოს პროკურატურას საჩივრით მიმართა იძულებით ჩამორთმეული ქონების გამო, საკუთრების ხელყოფილი უფლების დასაცავად, რაც სამართლებრივად ვარგისი საშუალებაა. შესაბამისად, ამ განცხადებით, სარჩელის სასამართლოში შეტანამდე, უკვე შეწყვეტილი იყო ხანდაზმულობის სამწლიანი ვადის დენა. საქართველოს პროკურატურისადმი მიმართული საჩივრით ქ. ხ. კუთვნილი ქონების დასაბრუნებლად, როგორც დაზარალებულად, ასევე მოსარჩელედ ცნობასაც ითხოვდა. იმ დროს მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 30-ე მუხლის რედაქცია ამის შესაძლებლობას იძლეოდა. ამ ნორმის თანახმად: *„პირს, რომელსაც უშუალოდ დანაშაულის შედეგად მიადგა ქონებრივი, ფიზიკური ან მორალური ზიანი, უფლება აქვს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას*

მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება და ამ მიზნით წარადგინოს სამოქალაქო სარჩელი“. იმავე კოდექსის 31-ე მუხლის თანახმად კი, სამოქალაქო სარჩელი წარედგინებოდა იმ მომკვლევს, გამომძიებელს ან პროკურორს, რომლის წარმოებაშიც იყო სისხლის სამართლის საქმე.

13. საპროცესო დარღვევების თაობაზე, დიდმა პალატამ არ გაიზიარა კასატორთა პრეტენზიები, რომ საქმის განხილვისას დაირღვა მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპები.

14. დიდმა პალატამ განმარტა: „ერთ-ერთი თავდაპირველი მოპასუხე, რომელიც მასმედიის საშუალებას წარმოადგენს, საქმის განხილვის მიმდინარეობისას სარგებლობდა თავისი უპირატესობით და ტელეეთერის მეშვეობით ზეწოლას ახდენდა მოსამართლეებზე, რათა მათ აეცილებინათ და არ განეხილათ მოცემული საქმე. აღნიშნული უპირატესობა გამოიხატა მიმდინარე საქმის საჯაროდ ტელეეთერით განხილვაში, სადაც მოპასუხე მისთვის ხელსაყრელი საკითხების აქცენტირებას და საზოგადოებრივი აზრის წინასწარ ფორმირებას ცდილობდა. მოპასუხის ასეთმა უპირატესობამ საზოგადოების ნაწილისთვის შესაძლოა, გარკვეულწილად, შექმნა კიდევ მოსამართლის (მოსამართლეების) მიკერძოებულობის აღქმა, მაგრამ აღნიშნული სასამართლოს უკანონო შემადგენლობის მტკიცების საფუძვლად ვერ გამოდგება. ამასთან, დიდი პალატა, უზენაესი სასამართლოს სამივე პალატის ცხრა მოსამართლის მონაწილეობით, ერთხმად აუქმებს რა სააპელაციო სასამართლოს გასაჩივრებულ განჩინებას, (შესაბამისად, პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებას), იღებს ახალ გადაწყვეტილებას და აქარწყლებს მიკერძოებულობის ობიექტურობის ტესტს“.